

Å ta muntlighet på alvor – i skole og i lærerutdanning

Torunn Klemp

BOKANMELDELSE

Torunn Klemp

En anmeldelse av boken *Profesjonell muntlighet*.

Tydelig, troverdig og ansvarlig. Kristin

Solli Schøien & Anna-Lena Østern

(Fagbokforlaget, 2022). 294 sider.

Filmen *Dagen er din* gjorde sterkt inntrykk på meg som lærer og fersk lærerutdanner da den kom i 1989. Filmen fra engelsk, konservativt privatskolemiljø handler om en nyansatt, eksentrisk professor (Robin Williams) som gjennom dialog og overraskende øvelser oppfordrer elevene til å uttrykke egne meninger og å gripe dagen. Elevene tør gradvis opp, og filmen viser hvordan professorens didaktiske tilnærming etter hvert fører til stor læringsmotivasjon og kreativitet i klasserommet (og på nat-testid) – før «eksperimentet» kveles gjennom kollegial motstand, påfølgende forbud og oppsigelse. En av scenene som har brent seg fast hos meg, foregår i kostskolens bakgård, der professoren går rundt og rundt med de keitete ungguttene (gutteskole selvsagt) og lærer dem å føre kroppen på måter som støtter stemmen i framføringa av muntlige budskap. Kravet er tydelighet, troverdighet og ansvarlighet, i tråd med undertittelen på Kristin Solli Schøiens og Anna-Lena Østerns bok om *Profesjonell muntlighet*. Selv om professorens respons nok var litt mindre fintfølende enn Schøiens

Torunn Klemp, NTNU
Norges teknisk-
naturvitenskapelige
universitet, Norge,
e-post: torunn.klemp@ntnu.no

og Østerns anbefaling, er metodelikheten slående. Stemme og kropp, de muntlige uttrykksmidlene, ses i sammenheng; muntligheten trenes i relasjonelle, samtidige situasjoner, og mediators personlige og beskrivende respons er helt sentral.

Lærere mangler ifølge forfatterne bak *Profesjonell muntlighet* en felles faglig kunnskapsreferanse knyttet til muntlige uttrykksferdigheter, og muntlighet har heller ikke fått samme oppmerksomhet som de andre grunnleggende ferdighetene i skolen i vår skriftlige kunnskapskultur. Forfatterne beskriver og begrunner muntlighet som fagfelt og har som intensjon å fylle kunnskapshullet gjennom å beskrive muntlighet som uttrykksform, å beskrive uttrykksmåter og virkemidler og å drøfte hvordan ferdigheten kan undervises og læres. I del tre av boka – «Profesjonell muntlighet i praktisk bruk» – går de videre, tar for seg samtalen som profesjonelt redskap og gjennomgår arbeidsmetoder knyttet til å føre og lede profesjonelle samtaler, samt at de formidler erfaringer med å utvikle andres profesjonelle muntlighet. Mens mange av eksemplene og øvingene i del en og to knyttes til skolen, henvender del tre seg mer allment til profesjoner som krever høy grad av uttrykkspresisjon og har samtalen som et viktig verktøy. Det gjør ikke del tre mindre aktuell for lærere. Den moderne lærerrollen stiller store krav til læreres evne til å føre dialog med elever, kollegaer, foreldre og andre profesjonsutøvere. Dialogbasert undervisning, utviklingssamtaler, skolebasert utviklingsarbeid og laget rundt eleven er begreper som viser noe av variasjonsbredden.

Personlig vil jeg framsnakke boka som kunnskapsbidrag i lærerutdanninga. Boka inneholder viktige begrunnelser for å styrke arbeidet med elevenes muntlige ferdigheter på nivå med andre grunnleggende ferdigheter og gir god didaktisk støtte for den som vil arbeide med kompetanseutvikling på dette området. Kanskje enda viktigere for meg er bokas potensial når det gjelder å utvikle lærerstudenters og læreres egen uttrykkspresisjon og samtalekompetanse. Kunnskap skapes i kommunikasjonen mellom lærer og elev (s. 67), jamfør tenkninga bak tilpasset opplæring, dialogisk undervisning og undersøkende læring. Lærere har også en etisk forpliktelse til å se den enkelte elev, kommunisere på en måte som gjør at elever forstår, vise respekt for elevenes kunnskapsbidrag, være i stand til å ta elevperspektiv og være gode rollemødeller (s. 18–19). Jeg har gjennom mange år arbeidet med å utdanne praksislærere og også samarbeidet med skoler om å utvikle samtaleorientert matematikkundervisning for småskoletrinnet. Erfaringene derfra har vist meg at det er behov for å dele opp ulike lærerhandlinger i dialogisk undervisning for å kunne øve fokusert på ulike sider ved muntligheten. I helklassesamtaler vil for eksempel dialogen med elevene handle både om å kunne lytte til, å kunne tolke og forstå, og å vite hvordan en kan bygge videre på elevenes tenkning, og dette kan lærerstudenter med fordel øve hver for seg (Klemp & Nilssen, 2023). Denne erfaringa er helt i tråd med Schøiens og Østerns tenkning om behovet for øving og automatisering.

Jeg vil også framsnakke bokas potensial som bidrag i arbeid med å utdanne robuste lærere som trives i læreryrket. Forfatterne peker på at lærerutdanninga fram til 70-tallet hadde stemmebruk som et eget fag og argumenterer med utgangspunkt

i antallet lærere som får problemer med stemmen, for at det fortsatt burde være obligatorisk (s. 149). Boka inneholder også et eget kapittel om hvordan arbeide med nervøsitet, som kan hindre god dialog, og som kan få lærere til å søke seg bort. Personlig utvikling, trygghet og trivsel i lærerrollen kan også handle om evnen til å skille personlig uttrykk og person, noe boka hevder har vist seg spesielt utfordrende innenfor den muntlige uttrykksformen (s. 128). Bokas didaktiske opplegg, som går ut på å veksle mellom det å forme et uttrykk og det å betrakte det, gir ifølge forfatterne støtte til å skape den nødvendige avstand mellom den uttrykkende jeg-posisjonen og den betraktende meg-posisjonen. Fagtrengsel og reduserte timetall til undervisning på universitetet gir dårlige rammer for å arbeide med lærerstudentenes individuelle muntlige ferdigheter. Boka inneholder imidlertid en mengde relevante øvelser som kan brukes i større grupper. Individuell coaching eller arbeid i mindre grupper må sannsynligvis ligge til praksisveiledninga. Boka er dermed også relevant faglitteratur for praksislærere og som pensum i veiledningspedagogikk.

Boka har en sjeldent god innledning som gir et godt innblikk i muntlighet som fagfelt og betydningen av å arbeide med de muntlige ferdighetene for å fylle en profesjonsfaglig rolle. Boka for øvrig kan utmerket godt leses i stykker og deler etter behov for utdypende kunnskap og redskaper for å arbeide systematisk med de muntlige ferdighetene. Denne lese måten er kanskje også best, fordi kapitlene er spekket med mye informasjon og mange refleksjonsoppgaver og øvelser – og derfor går litt sakte framover. Når det er sagt; forfatterne er absolutt gode skrivere som har arbeidet godt med å få forskningsbasert tekst lett leselig. Det er god bruk av et lite utvalg godt forklarte modeller, som brukes gjennomgående i boka som lesehjelp sammen med innledende tekst og oppsummerende tekst i hvert kapittel. Boka har også et hjelpsomt stikkordregister og oversikter over figurer, eksempler, oppgaver, øvelser og tilhørende nettressurser.

Jeg vil avslutte med forfatterens påpeking av at profesjonsutøvere har en etisk plikt til å utvikle empatisk muntlighet, som vil si å ta et profesjonelt ansvar ved å legge hovedvekten på den betydningen som blir oppfattet av den som er utsatt for kommunikasjonen. Som forfatterne sier: «I profesjonell muntlighet kan vi ikke gjemme oss bak gode hensikter, og det vi mente å uttrykke, er ikke nok hvis det ikke blir oppfattet» (s. 21). Jeg har tro på at arbeid med støtte i kunnskapen og de didaktiske modellene i *Profesjonell muntlighet* kan gagne både elevene og lærerne selv.

Referanseliste

Klemp, T. & Nilssen, V. (2023). *Praksisstudier i lærerutdanninga* (2. utg.). Fagbokforlaget.